

Kaos och lösa material gynnar utvecklingen av barns hjärnor.

Barn samtalar och sjunger mer vid gungor placerade i närheten av trädgångar. En självklar insikt styrkt av forskning.

Vilt och rörigt

– BRA FÖRSKOLEMILJÖER

Lekmiljöer ska inte vara fullt så väl-ordnade som vi vuxna gärna vill. Vilt och rörigt är en av flera viktiga karaktärer på en förskolegård. Det är kopplat till hjärnans allsidiga utveckling.

Sara Chronvall, landskapsarkitekt har gjort en handbok om förskolors utemiljöer.

Hur är välfungerande förskolegårdar utformade? Naturmark och minst 45 kvadratmeter yta per barn har de gemensamt, sammanfattar landskapsarkitekten Sara Chronvall, som skrivit "En handbok i utformning av förskolors utemiljöer – trädgårdar att lära och leka i".

– Lika mycket som inommiljön ska utemiljön ses som en del av verksamheten. Jag tycker man ska vara medveten om att barnen inte kan vara någon annanstans, de är hänvisade till förskolan och gården. Där tillbringar de stor del av sin vakna tid under vardagarna, säger hon.

– Utemiljön behöver inte vara lika styrd som inomhusmiljön, den kan tillåta mer kaosartade aktiviteter. Tillgång till lösa material, som vatten, sand, snö, jord och löv, tillhör de faktorer som påverkar barns utveckling positivt.

HJÄRNVIKTIGT

Saras arbete stöder sig bland annat på den finske läkaren och forskaren Matti Bergström, vars forskning är inriktad på hjärnans kapacitet och utveckling. Hjärncellerna hos barn kring 3–10 år har fler kopplingar än vuxnas, barn har en enorm förmåga att lära sig. Mer kaos i deras dagliga tänkande är, enligt Matti Bergström, ett sätt att träna barns förmågor.

Det är i mötet mellan kaoset i hjärnstammen och ordningen i hjärnbarken som viktiga värden uppstår kopplade till vår förmåga att se möjligheter, göra urval, värdera och se helheter. I det kan förskolegården vara en enorm resurs, för i utemiljön kan mer kaosartade aktiviteter tillåtas.

– Leken är avgörande för barns inlärningsförmåga, i den söker barn nya erfarenheter genom att upptäcka, det är viktigt att gården stimulerar upptäckarglädjen. En förskolegård ska erbjuda aktivitet och avskildhet, vara varierad, locka till nyfikenhet, fantasi och lärande, säger Sara Chronvall.

FEM GRUNDKARAKTÄRER

Vid planeringen av förskolegårdar föreslår hon fem grundkaraktärer som utgångspunkt:

Någon naturlig del ska finnas på en bra förskolegård. Där kan också lekredskap finnas.

Här har många barn sprungit upp och ner. Naturliga höjdskillnader på tomten ska tas tillvara.

Sittplats på sluttning för samtal och överblick.

LEK I NATUREN
av DAN ROSENHOLM

NATURLIK. En stor del av gårdens yta ska bestå av befintlig eller anlagd skog. Den ska kännas vild, stökig och erbjuda rumslighet. Där kan barnen upptäcka pinnar, myror, skalbaggar, kottar, stenar och ges möjlighet till kojbyggen. Genom att spara risiga buskar och död ved, eller kanske sätta upp fågelholkar, gynnas artrikedomen. Lekredskap kan mycket väl placeras i den naturliga ytan, kanske på ett enkelt sätt som ett däck runt ett träd, en liten bro, en balanslek eller samlingsplats i skogen.

EN ÖPPEN DEL, som ger översikt och utsikt och där leken kan vara vidlyftig. Men ytorna ska inte vara tomma. Det kan finnas lekbuskage att gömma sig i, utspridda, skuggande träd, mindre höjdskillnader, stockar eller stenar, lekredskap eller klippblock. Saker som ger barnen något att springa emot och runt och något att samlas kring. Huvuddelen av underlagen ska vara mjuka: gräs, konstgräs, gummiastfalt, men också en asfalterad cykelslinga kan vara värdefull.

KUPERAD. Som utsiktsplats för barnen ska någon backe, kulle eller sluttning fungera – inte minst viktigt för den som är kort. Därifrån kan de kika ner på helheten, få sammanhang och känna kontroll. Redskap, sittplatser eller lekskulpturer kan förstärka upplevelsen av kullen och dess utblickar. Höjdskillnaderna uppmuntrar även till rörelse, liksom samarbete för att ta sig upp.

ENTRÉKÄNSLA. Ofta finns flera entréer. Huvudentrén bör vara välkomnande, karaktärsfull och utstråla att platsen är värdefull. Den kan accentueras av till exempel en klättrväxtbåge eller skylt, gärna gjord av barnen. Grunden ska vara vacker och inte upplevas som ett fängelsestaket. Lastintaget får inte förstöra ett välkomnande intryck, placeras helst avsides.

Som en naturlig övergång mellan inne och ute bör en entré mot trädgården upplevas. Barn och lärare lockas ut med hjälp av glasörrar eller låga fönster. På en altan står utemöbler för stora och små och möjlighet att sitta under tak finns. I närheten finns småbarnslek och sandlådor.

Den öppna ytan kan användas för dans kring en majstång.

Kullar, som denna hjärtformade och av konstgräs, ger översikt och en känsla av kontroll.

LEK I NATUREN

av DAN ROSENHOLM

Gång invid hushörn mellan två rum på Hästhagens förskola.

RUMSLIGHET. ger barnen möjlighet att uppleva kroppen i förhållande till små och större rum. De kan bestå i allt från kojor och buskage, till större, pedagogiskt utformade, platser för odling, grillning eller höghastighetsaktiviteter. Vissa rum ger en sluten och mindre känsla, de används för vilostunder och hemliga kompisträffar.

Avgränsningar kan bestå av buskar, små sittmurar, höjdskillnader, grindar och mycket annat. Rum ges tydliga identiteter och får gärna vara namngivna med laddade stämningar. Mellan dem kan upplevelse- eller konststigar gå.

RUMSLIGHET SAKNAS OFTA

Vilka faktorer är viktigast?

– Det är väldigt viktigt med **rumslighet**, en miljö som lockar till nyfikenhet. Platser med olika känsla och stämning att samlas på för lekar och aktiviteter. Barnen bör inte kunna se över hela ytan, då finns ingen spänning, ingenting att upptäcka, säger Sara Chronvall.

Hon konstaterar att eftersom barn inte är långa kan rumslighet ganska lätt skapas utan att personalens sikt förstörs.

– Tillräckligt med samlingsplatser saknas ofta på gårdar, fortsätter hon.

Olika typer för små och stora grupper, med eller utan tak, för olika tillfällen. Någon med en känsla som passar för sagostund, en för matteövningar, en annan för teater.

Hon ser också förskolan som en stor möjlighet att grundlägga intresse och kunskap om miljö och vad maten kommer ifrån.

– Ett rum för odling är en viktig del av en gård. Olika ämnen, som svenska, engelska, och matte, kan integreras när man odlar med barnen. Även samarbete krävs.

SAMARBETE VIKTIGT

Sara poängterar att det är mycket viktigt att pedagogiken genomsyrar den fysiska miljön. För att få ut det mesta och bästa av utemiljön bör personal, barn och eventuell landskapsarkitekt samarbeta. En gård är heller aldrig helt färdig utan bör hela tiden utvecklas och förändras som en

Sandlådan-fyller många funktioner, sinnlighet, finmotorik och eget skapande.

HÄSTHAGENS FÖRSKOLA

Bilderna är tagna på Hästhagens förskola i Nacka där utformningen baserar sig på motsvarande principer som beskrivits här. I arbetet med den öppna gården har Clotte Frank Sjöblom från Novamark och konstnären Birgitta Muhr deltagit.

del av pedagogiken.

– Det räcker inte med en eldsjäl, det behövs en utemiljö-grupp, som också tar ansvar för kontakten med föräldrarna, går utbildningar. I förskolans material kan det framgå hur en kreativ och lite rörig utemiljö med lösa material påverkar hjärnans utveckling positivt som en del av pedagogiken. På så vis undviks klagomål från föräldrar som tycker det ser skräpigt ut.

Hon poängterar att förskolan ska nöja sig med ett projekt per år. Uppgiften får inte bli för mäktig.

– En aktiv vaktmästare intresserad av pedagogik är också mycket värdefullt. •

CHECKLISTA FÖR AKTIVITETER

Som en hjälp åt framförallt pedagogisk personalen har Sara utarbetat en checklista över aktiviteter som en förskolegård bör innehålla:

Finmotoriska. som uppmuntrar barnen att använda händer, fötter och mun. Till exempel att vicka med tårna i sand eller använda läppar och tunga till att smaka eller känna på saker.

Grovmotoriska, för stora rörelser med mycket fart och spring, kan involvera gungor, cykelslinga, en brant backe, asfaltsmönster eller labyrinter.

Delaktighet och eget skapande genom att bygga, gräva och forma. Till exempel bygglekyta, sandlåda, egna asfaltsmönster, tillfälliga labyrinter, en sinnesträdgård, eller en grönsaksodling.

Sinnliga aktiviteter ska finnas utspridda över hela gården som sandlåda, sinnesträdgård, små vattenpölar att plaska i eller träd med roliga fröställningar.

Sociala inslag i utemiljön som exempelvis samlingsplatser, djurskötsel, odlingsytor/lådor, bygglek och kojbyggen.

Attraktiva platser för vuxna som uppmuntrar personalen att gå ut och därmed också de minsta barnen, vilka vill vara nära tryggheten, nära pedagogerna.